

Rapport från Klimatarenans andra workshop om koldioxidneutralitet

18 september 2019, Stockholms universitet

Bolincentrums Klimatarena är en mötesplats för forskare, företag, offentlig sektor och andra organisationer för att möjliggöra samarbeten och utbyte av kunskap, erfarenhet och kreativa idéer så att vi tillsammans kan göra samhället mer motståndskraftigt mot klimatförändringarna. Genom att samla verksamheter med olika behov och samtidigt en bredd av kompetenser kan arenan lägga grunden för gemensamma insatser och hållbar samhällsförändring. Klimatarena startades i maj 2018 vid Stockholms universitet.

Bolincentrum för klimatforskning är en paraplyorganisation med fler än 400 personer som forskar inom områden kopplade till jordens klimat. Det bildades av Stockholms universitet, KTH och SMHI och är namngivet efter professor Bert Bolin som var en föregångare inom klimatforskning och grundare av FN:s klimatpanel IPCC.

Klimatarenan är ett initiativ för tematisk samverkan i arenaform och byggs upp inom ramen för projektet Metodik för Utveckling av Samverkansarenor (MUSA).

För mer information:

www.bolin.su.se

www.bolin.su.se/bolin-centre-climate-arena

www.su.se/k3-projekten/musa

Den 18 september 2019 genomförde Bolincentrums klimatarena vid Stockholms universitet en workshop om omställningen till ett koldioxidneutralt samhälle. Workshopen var en uppföljning till arenans inledande workshop.

Totalt deltog ungefär 35 deltagare från 20 organisationer (se Annex A över deltagande organisationer). Bland organisationer var ett tiotal från näringslivet, dels större och mindre företag, dels branschorganisationer. Det var ungefär lika många deltagare från akademien och forskningssektorn som från näringslivet. Merparten av forskarna kom från Stockholms universitet, men deltagare kom även från forskningsinstitut. Från offentlig sektor deltog en handfull organisationer på statlig, regional och kommunal nivå. Slutligen deltog flera organisationer från civilsamhället.

Workshopen inleddes med sex presentationer av pågående projekt och initiativ:

- Kevin Noone och Anna Kaijser, Formas – JPI Climate och Nationella forskningsprogrammet för klimat
- Malin Strand, Regeringskansliet – Fossilfritt Sverige
- Per Ribbing – The New Paradigm of Electric Power
- Erik Huss – Husustainability
- Somya Joshi, SEI, och Alasdair Skelton – The Swedish Billion
- Wendy Broadgate – Future Earth

Se bifogat program för mer information. Presentationer kan spridas vid förfrågan.

Denna andra workshop inom Klimatarenan hade som syfte att utforska och söka konkretisera samarbetsmöjligheter kring centrala frågeställningar för omställningen till koldioxidneutralitet, där olika samhällssektorer och verksamheter förväntas kunna bidra på olika sätt. Frågeställningarna byggde på resultaten av Klimatarenans första workshop och var formulerade på följande sätt:

- Politiska styrmedel: Vilka politiska styrmedel är centrala i omställningen till ett koldioxid neutralt samhälle?
- Kunskapscirkeln näringsliv-akademi: Vi har mindre än tio år på oss att ställa om – vad krävs av kunskapscirkeln för att det ska vara möjligt?
- Globalt perspektiv: Enskilt har Sverige en marginell påverkan på globala utsläpp – hur kan vi på bästa sätt bidra till omställning globalt?
- Räkna med klimatet: Vad behöver vi för att kunna göra transparenta och korrekta beräkningar av utsläpp och klimatpåverkan?

Diskussionerna ordnades i två parallella sessioner med fyra stationer, en för varje frågeställning. Efter den första sessionen bytte alla deltagare station vilket innebar att det blev två olika diskussionsgrupper kring varje frågeställning. Nedan följer en rapport från diskussionerna, strukturerad efter de fyra frågeställningarna.

Politiska styrmedel

Vilka politiska styrmedel är centrala i omställningen till ett koldioxidneutralt samhälle?

Den ena sessionens diskussioner var mer övergripande kring generella styrmedel. I den andra sessionen gick diskussionerna in på två specifika sektorer. Den övergripande diskussionen pekade på att det finns flera egenskaper som är viktiga för att styrmedlen över huvud taget ska fungera. Det nämndes att näringslivet behöver förutsägbara styrmedel som möjliggör strategisk planering. Det är viktigt att styrmedlen är anpassade till en global marknad, så att hårdare styrmedel för företag som har ett bättre miljöarbete inte innebär att de drabbas i internationell konkurrens. Samtidigt finns en lokal dimension av styrmedeldiskussionen då alla kommuner har ett stort ansvar för omställningsarbetet. Även där är långsiktighet en utmaning då kommunernas budgetar är årliga. En förenkling av tillståndprocesser för storskaliga projekt och testbäddar är ett viktigt verktyg i omställningen. Ett relaterat perspektiv på frågan om styrmedel är att styrmedlet som sådant och hanteringen av styrmedlen kan skilja sig, alltså att utmaningar inte nödvändigtvis har med exempelvis ett regelverk att göra utan hur detta implementeras. Eftersom innovativa projekt ofta bryter ny mark i förhållande till exempelvis kommunallagen, upphandlingsregler och andra regelverk så kan de befinna sig i en gråzon vad gäller befintliga styrmedel. Därför kunde det exempelvis vara intressant att börja bedöma satsningar och initiativ i termer av risk istället för en ja/nej-bedömning i förhållande till regelverk. Ytterligare en aspekt som nämndes var vikten av tydlig kommunikation eller utjämningsystem som kan motverka reaktioner om klimatpolitiska åtgärder bidrar till ökade klyftor.

Övergripande ramverk med kombinationer av styrmedel kom upp i diskussionerna, däribland klimatlagen respektive de 27 åtgärds punkterna från Fossilfritt Sverige. Punkterna från Fossilfritt Sverige borde kunna antas nationellt och klimatlagen skulle kunna göras mer specifik. Ett specifikt styrmedel som det fanns olika perspektiv på är krisdeklarationer. Några ansåg att det som möjliggör att deklarerar en kris är att man börjar fokusera på grundproblematiken, vilket är positivt. Samtidigt finns risken att mer negativa konnotationer, så som klimatkris och flygskam, bidrar till ökad polarisering.

Angående flygsektorn var diskussionen positiv till reduktionsplikt. Samtidigt nämndes elektrifiering som ett viktigt område då biobränslen också släpper ut koldioxid vid förbränning. En fråga som lyftes var om det är bra politik att försöka minska på inrikesflyget givet debatten om en levande landsbygd. Trots effektiviseringar i flyget har utsläppen under en period varit stabila, till följd av ett ökat flygande. Det är en så kallad rebound-effekt som också finns i jordbruket: att ökad effektivitet följs av ökad konsumtion med den sammantagna effekten att utsläppen fortsätter på samma nivå. Vad gäller jordbrukssektorn efterfrågades mer forskning och kunskap som tar ett helhetsgrepp om jordbruket i samhället, och som är neutral och oberoende.

Konkreta idéer:

- Mer forskning som tar ett brett och neutralt grepp på jordbrukssektorn

Kunskapscirkeln näringsliv-akademi

Vi har mindre än tio år på oss att ställa om – vad krävs av kunskapscirkeln för att det ska vara möjligt?

Diskussionerna under båda sessionerna kretsade kring former för ett effektivare utbyte mellan näringsliv och akademi. I den första sessionen nämndes också fler områden där ett ökat utbyte behövs.

Ökade gränssytor för möten mellan näringslivet och akademien var en central aspekt av diskussionerna. Specifikt kan det handla om olika former av personrörlighet, vilket nämndes av båda grupperna. Personrörlighet kan vara både industridoktorander och adjungeringar eller andra former av delade anställningar. Större kontaktytor innefattar även mötesplatser och plattformar, Klimatarenan är ett exempel på sådana. I sådana miljöer är det viktigt att det finns "knowledge brokers" som kan översätta kunskaper och insikter mellan sektorer. I den andra sessionen nämndes organisationen Science Based Targets Initiative som en bra kanal mellan forskning och näringsliv. Ytterligare en möjlighet för att främja utbytet mellan sektorerna är att forskningsfinansiärer tar ansvar för att ställa krav kring implementering och partners från näringslivet. Oavsett vilken form kontakterna mellan sektorerna tar är det viktigt att VD nås eftersom det är VD som tar beslut. Ett av få nämnda verktyg för effektivare utbyte som inte innefattade personliga kontakter var riktade nyhetsbrev kring den senaste forskningen.

Med ökad närhet och hastighet i kontakterna mellan näringslivet och akademien krävs samtidigt åtgärder för att säkra den akademiska integriteten och undvika att det blir greenwashing som kan undergräva värdet av utbytet. Ett sätt att hantera riskerna för greenwashing och att forskningens integritet ifrågasätts kan vara att arbeta branschvis snarare än med enskilda företag. En annan viktig fråga ur akademins perspektiv är att det behöver vara meriterande att delta i samverkan för att skapa incitament för forskare att bidra till ett kunskapsutbyte.

Under den första sessionen präglades diskussionerna också av de branscher som var närvarande och områden som är aktuella för ökat kunskapsutbyte. Ett sådant område var biobränslen och aktuella frågor handlar om systemanalyser kring vad biobränslen kan räkna till och vilka klimateffekter de har. Livsmedelssystemet i sin helhet är ett annat viktigt område med aktuella systemfrågor kring landskapsförändringar och biologisk mångfald, samt kring nedbrytning av biologiskt material, i delsystem både under mark och ovan jord genom biogasproduktion eller kompostering. Ytterligare frågor var förändringar av konsumtionsmönster samt frågeställningar inom flygsektorn som höghöjdsutsläpp och elflyg.

Konkreta idéer:

- Riktade nyhetsbrev från Bolincentret med den senaste forskningen

Globalt perspektiv

Enskilt har Sverige en marginell påverkan på globala utsläpp – hur kan vi på bästa sätt bidra till omställning globalt?

Båda sessionerna inleddes med en reflektion kring frågeställningen. Diskussionerna fortsatte sedan med en rad idéer om strategier för större genomslag globalt samt uppslag kring lösningar att sprida.

Diskussionsgrupperna lyfte fler perspektiv på Sverige i ett globalt perspektiv. Dels är det viktigt att komma ihåg att våra utsläpp per person är höga – vi lever inte hållbart. Dels är Sverige inte ett obetydligt land även om befolkningen är liten. Sveriges ekonomiska betydelse kan användas för att påverka leverantörskedjor genom kravställning och genom att synliggöra alla delar som ingår. Både spårbarhet och beräkningar av produktutsläpp är viktigt. Dessutom är Sverige ett exportland med stora basnäringar som måste ha en klimatsmart produktion, inte minst av stål.

Under båda sessionerna nämndes möjligheterna för Sverige att fungera som en testbädd, för nya lösningar generellt men även inom specifika områden som samhällsbyggnad eller nya livsmedel. Med en sådan strategi blir det viktigt att lyfta fram och kommunicera framgångar men även att innovationerna inte blir för dyra, för att de ska bli tillgängliga även för dem som inte är rika och i länder med mindre ekonomiska resurser. Båda grupperna lyfte fram vikten av dialog och att dela information, även bland dem som arbetar med miljö/klimatfrågor, som är en ganska liten grupp med ett starkt nätverk i Sverige. I det sammanhanget nämndes även svenskt ledarskap som en framgångsfaktor som vi skulle kunna framhäva.

Områden som Sverige skulle kunna gå före inom är till exempel delningsekonomi, cirkulär ekonomi, byggsektorn, urban mining (gruvor i deponier och slagghögar), minskat flygande och elflyg, ett elsystem utan fossila kraftkällor m.m. Koldioxidskatten finns redan idag och skulle vara värdefull att sprida.

Konkreta idéer

- Påverka kommande upphandlingar för att skifta mot mer hållbara inköp
- Påtryckning för systemskifte inom akademien för att minska flygresor, tex efterfråga bättre möjligheter för resfria möten, workshops konferenser.

Räkna med klimatet

Vad behöver vi för att kunna göra transparenta och korrekta beräkningar av utsläpp och klimatpåverkan?

De två sessionerna hade liknande inriktning, diskussionerna kretsade kring dels utmaningar med standarder och jämförbarhet i beräkningar dels tillförlitligheten i klimatkompensationslösningar.

Utmaningarna med beräkningar av utsläpp och klimatpåverkan gäller både beräkningar av en verksamhets egna utsläpp och i kommunikationen kring beräkningarna. I diskussionsgrupperna fanns både aktörer som redan gör omfattande beräkningar och redovisar dessa och aktörer som ännu inte har ett fullständigt system för att beräkna den egna verksamhetens utsläpp. Standarder från ISO och Greengouse Gas (GHG) protocol nämndes men det är komplicerat att tillämpa dessa, dels på grund av den breda floran av modeller och databaser, dels på grund av att olika val av systemgränser kan innebära stora skillnader i resultat, även om samma modell och data används. Till exempel GHG-protokollet behandlar systemgränser men är inte tillräckligt specifikt för att ge ett entydigt resultat. En av Bolincentrets forskare beskrev det som att, givet osäkerheterna, är beräkningar av utsläpp och klimatpåverkan en fråga om att träffa rätt tiopotens, snarare än att få en exakt siffra. Mer specifika standarder kommer att komma från EU i och med det så kallade Product Environmental Footprint (PFE), men implementeringen av PFE dröjer. Resultaten av beräkningar påverkar i slutänden varumärket och konkurrensen mellan kommersiella aktörer när de används i marknadsföring och redovisning. Konsumentmakten undergrävs när beräkningarna skiljer sig så mycket mellan olika aktörer samtidigt som konsumenternas kunskap om metoder och systemgränser är låg. En möjlig lösning skulle kunna vara en certifiering utifrån en mer specifik standard av beräkningar kring konsumentvaror.

Osäkerheterna kring klimatkompensation kommer sig av att det har publicerats studier som har ifrågasatt fenomenet. Skillnaderna i pris mellan olika produkter är också enorma, mer än en faktor tusen för samma mängd kompenserade utsläpp. Tillförlitligheten till marknaden är låg och enligt diskussionerna i ena gruppen saknas det kunskap kring hur "kvaliteten" i olika former av negativa utsläpp ska värderas. En aspekt av de negativa utsläppens kvalitet är tidsperspektivet, det vill säga både hur snabbt en viss mängd koldioxid binds och sedan hur länge den kan förväntas förbli lagrad. Det behövs mer kunskap kring klimatkompensation på flera nivåer.

Konkreta idéer

- Certifiering av beräkningar på konsumentvaror
- Forskning och forskningsbaserade workshops kring kvaliteten på negativa utsläpp/klimatkompensation
- En samlad katalog av databaser och modeller för beräkningar
- Beslutsstöd och ekonomiska argument kopplat till klimatinsatser

Annex 1 – Deltagande organisationer

- BRA
- Formas
- Future Earth
- Föreningen för utvecklingsfrågor
- Husstainability
- Jernkontoret
- Klimatriksdagen
- LRF
- Max Hamburgare
- Preem
- Fossilfritt Sverige
- SEI
- Sigill
- Skarl AB
- SLU
- Stockholm Vatten och Avfall
- Stockholms stad
- Stockholms universitet
- Swedavia
- We Dont Have Time

Annex 2 – Agenda

Från kl. 11.00	Drop-in lunch
12.00 – 12.15	Välkomna
	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Kevin Noone, ACES & Bolin Centre for Climate Research</i>
12.15– 13.30	Presentationer
	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Kevin Noone och Anna Kaijser, Formas - JPI Climate och Nationella forskningsprogrammet för klimat</i> • <i>Malin Strand - Fossilfritt Sverige</i> • <i>Per Ribbing - The New Paradigm of Electric Power</i> • <i>Erik Huss - Husustainability</i> • <i>Somya Joshi, SEI, och Alasdair Skelton - The Swedish Billion</i> • <i>Wendy Broadgate - Future Earth</i>
13.30	Kaffe
14.00 – 15.30	Workshop och gruppdiskussioner
	<p>Fokusområden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politiska styrmedel: Vilka politiska styrmedel är centrala i omställningen till ett koldioxidneutralt samhälle? • Kunskapscirkeln näringsliv-akademi: Vi har mindre än tio år på oss att ställa om – vad krävs av kunskapscirkeln för att det ska vara möjligt? • Globalt perspektiv: Enskilt har Sverige en marginell påverkan på globala utsläpp – hur kan vi på bästa sätt bidra till omställning globalt? • Räkna med klimatet: Vad behöver vi för att kunna göra transparenta och korrekta beräkningar av utsläpp och klimatpåverkan?
15.30 – 16.00	Wrap-up och näst steg
Från 16.00	Mingel